

วารสารอิเล็กทรอนิกส์
ทางการศึกษา

OJED, Vol.10, No.1, 2015, pp.483-497

O J E D

An Online Journal
of Education
<http://www.edu.chula.ac.th/ojed>

การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถีสอน
PROPOSED GUIDELINES FOR EDUCATIONAL MANAGEMENT FOR PRESCHOOLERS
OF BUDDHIST SCHOOLS

นางสาวสุพร ชื่นบาน *

Suwaporn Chuenban

ผศ.ดร.ศศิลักษณ์ ขยันกิจ **

Asst. Prof. Sasilak Khayankij, Ph.D.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอนุบาลของโรงเรียนวิถีสอน โดยศึกษาใน 4 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน กิจกรรมพื้นฐานชีวิต และกายภาพ ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร จำนวน 353 คน และครูอนุบาล จำนวน 375 คนของโรงเรียนวิถีสอนภาคกลาง 4 สังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสำรวจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์แจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า โดยภาพรวมผู้บริหารและครูอนุบาลมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติ ($\bar{x}=4.17$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกายภาพมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการปฏิบัติสูงสุด รองลงมาคือด้านการบริหารจัดการ ครูอนุบาลมีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติ ($\bar{x}=4.04$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านกายภาพมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการปฏิบัติสูงสุด รองลงมาคือด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต แนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอนุบาลของโรงเรียนวิถีสอน ด้านการบริหารจัดการ คือ พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจและจัดสรรงบประมาณในการจัดอบรม การศึกษาตามแนววิถีสอน ด้านการจัดการเรียนการสอน คือ การจัดอบรมครูอนุบาลให้รู้และเข้าใจการเขียนแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนววิถีสอน ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต คือ การจัดกิจกรรมให้เด็กได้ปฏิบัติจริงโดยเรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงของเด็ก ด้านกายภาพคือ ควรจัดหาสื่อที่เหมาะสมกับวัยเด็ก

* นิสิตมหาบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาระดับปริญญาโท ภาควิชาหลักสูตรและการสอน

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: suwapohn.ch@gmail.com

**อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาระดับปริญญาโท ภาควิชาหลักสูตรและการสอน

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: sasilak.K@Chula.ac.th

ISSN1905-4491

Abstract

The purposes of this research were to study on the educational management of Buddhist oriented school for preschoolers in four areas; 1) Administration 2) Organizing Instruction 3) Basic activities of life 4) Physical The samples for this study were 353 administrators, 375 Preschoolers' teachers in school under the office of the basic education commission, the office of the private education commission, the department of education Bangkok metropolitan administration and the department of Local Administration. Research instruments were a questionnaire form, an interview form, an observation form and survey form. Data were analyzed using frequency, percentage, standard deviation and content analysis. The research findings were as follows;

Both Administrators and preschool teachers from Buddhist Oriented School operated in term of the educational management at a high level. Administrators operated in high level ($\bar{x} = 4.17$). Considering each area, the physical environments were the highest mean score. Preschoolers' teachers operated in high level ($\bar{x} = 4.04$). Considering each area, the physical environments were the highest mean score. The strategies for the educational management of Buddhist oriented school is budgeting and training for preschoolers' teacher to design for lesson plan. And organizing activities as the way of life of the early childhood.

คำสำคัญ: การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล / โรงเรียนวิถียุทธ

KEYWORDS: EDUCATIONAL MANAGEMENT FOR PRESCHOOLER / BUDDHIST ORIENTED SCHOOL / BUDDHIST SCHOOL

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555–2559 ในยุทธศาสตร์ การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนระบุว่า สังคมไทยเผชิญกับวิกฤติความเสื่อมถอย ด้านคุณธรรม จริยธรรม วิกฤติปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม ส่งผลให้ประชาชนอยู่ร่วมกันลำบาก การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลายส่งผลให้ค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมที่ได้รับมา และมีแนวโน้มเป็นสังคมปัจเจกมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) สอดคล้องกับแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2555–2559 ที่ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงสังคมไทยจากสังคมเกษตรกรรม สู่สังคมอุตสาหกรรม และสังคมฐานความรู้ ส่งผล ให้ประเทศไทยรับเอาค่านิยมความเป็นสากลทั้งจากตะวันตกและตะวันออกมาเชื่อมโยงกับวิถีความเป็นไทย โดยเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ การเลียนแบบพฤติกรรมของสังคมตะวันตกที่มีความอิสระในการ แสดงออกถึงความเป็นตัวตน และความต้องการของแต่ละบุคคล ทำให้นิยมของความสุขแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนซึ่งมีวุฒิภาวะทางอารมณ์น้อยย่อมได้รับผลกระทบมากและส่งผลต่อเนื่องไปยัง ครอบครัวและสังคม (สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ, 2554)

สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผลกระทบต่อเด็กวัยอนุบาลเช่นเดียวกับคนอื่นๆ ในสังคม เพราะ เด็กวัยอนุบาลเป็นวัยที่ซึมซับทุกสิ่งทุกอย่างเข้าไว้ในตัวโดยปราศจากการกลั่นกรอง (บุษบง ต้นติววงศ์ และ ศศิลักษณ์ ขยันกิจ, 2551) เด็กที่เติบโตขึ้นมาในสังคมไทยที่เผชิญวิกฤติความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม จึงมีแนวโน้มขาดคุณธรรมจริยธรรม เพราะว่าเด็กยังขาดความสามารถในการคัดกรองสิ่งที่เหมาะสม มาสู่ตนเอง สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าคุณภาพทางการศึกษาของไทย

มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ หรือคุณธรรม จริยธรรม (สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544)

การจัดการศึกษาในปัจจุบันขาดการสอดแทรกเรื่องคุณธรรมจริยธรรม จิตสำนึกสาธารณะ และคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีให้กับนักเรียนอย่างต่อเนื่องและเป็นแบบแผน ในการเรียนการสอนคุณธรรม จริยธรรมมุ่งศึกษาเพียงภาคทฤษฎี มิได้มุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติอย่างจริงจัง รวมทั้งขาดกระบวนการในการประเมินและฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของผู้สอน ส่งผลให้บุคลากรบางส่วนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม กลายเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีให้กับเด็กและเยาวชน นอกจากนี้บรรทัดฐานของสังคมปัจจุบัน เน้นให้คุณค่าทางวัตถุมากกว่าจิตใจ ให้คุณค่ากับคนเก่งมากกว่าคนดี จึงทำให้เด็กและเยาวชนจำนวนมากมองข้ามความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม ละเลยคำสอนทางศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของประเทศชาติ ประกอบกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่ประสบปัญหาวิกฤตทางศีลธรรม ขาดความสามัคคีของคนในชาติ มีการแบ่งแยกเป็นฝักฝ่ายของประชาชนในประเทศ อันก่อให้เกิดภาวะสังคมไร้ระเบียบซึ่งส่งผลกระทบในทางลบต่อเด็กและเยาวชนอย่างยิ่ง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องร่วมมือกันในการดำเนินการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพให้กับเด็กและเยาวชนในทุกๆ ด้าน (สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, 2552)

เป้าหมายของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 คือการพัฒนาคนไทยให้เป็นคน “เก่ง ดี และมีความสุข” ประกอบกับประเทศไทยเป็นสังคมแห่งพุทธศาสนา คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ผลการสำรวจในปี 2554 พบว่า ประชากรของประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 94.6 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555) การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมไทยมากที่สุดจึงควรเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับการปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนา การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์กับการศึกษาจึงเริ่มมีบทบาทสำคัญมาก สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการที่เห็นถึงความสำคัญในข้อนี้จึงได้มีการจัดตั้งโครงการโรงเรียนวิถีพุทธขึ้นในการปฏิรูปการศึกษาของไทย

การจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธมีการดำเนินมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 โครงการโรงเรียนวิถี เกิดขึ้นเพราะต้องการให้โรงเรียนนำหลักการของพระพุทธศาสนามาจัดการศึกษาและแก้ปัญหาของมนุษยชาติ พัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาแห่งชาติ ที่กำหนดให้พัฒนาเด็กให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขอย่างแท้จริง จึงนับว่าเป็นก้าวที่สำคัญมากในการนำพุทธศาสนามาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547) โครงการโรงเรียนวิถีพุทธเริ่มดำเนินการระยะแรกในเดือนพฤษภาคม 2546 มีโรงเรียนนำร่อง จังหวัดละ 2 โรงเรียนเบื้องต้นมีโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการในรุ่นแรก จำนวน 89 โรงเรียน ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ จากนั้นกระทรวงศึกษาธิการเปิดรับสมัครโรงเรียนเข้าร่วมโครงการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันมีโรงเรียนที่เข้าร่วมมากกว่า 12,000 โรงเรียน (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2554)

วิไล วิทย์ประเสริฐกุล (2549) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนยังขาดความเข้าใจแนวปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ บุคลากรขาดความเข้าใจในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ครูขาดความรู้และประสบการณ์ในการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธและขาดงบประมาณ ขาดการจัดการพัฒนาครูและบุคลากรตามหลักไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง โครงการโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการอย่างต่อเนื่องมากกว่า 10 ปี แต่ยังมีข้อมูลที่สะท้อนการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธในระดับอนุบาลน้อยมาก และเป็นข้อมูลที่ไม่เป็นปัจจุบัน

ปัญหาสภาพสังคมที่ส่งผลต่อคุณธรรมจริยธรรมของเด็กทำให้เกิดโครงการโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งมุ่งพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ผ่านการดำเนินวิถีชีวิตที่สอดคล้องตามหลักพระพุทธศาสนา โดยโครงการโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการมาเป็นเวลามากกว่า 10 ปี ปัจจุบันมีโรงเรียนระดับอนุบาลจำนวนมากที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งวิธีการในการจัดการศึกษาที่แตกต่างกันออกไป ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการจัดโครงการโรงเรียนวิถีพุทธจะดำเนินการได้ดีนั้นต้องเริ่มจากการจัดการในองค์ประกอบด้านต่างๆให้เป็นระบบที่ดี เพื่อให้สำเร็จตามที่ตามเป้าหมายที่โรงเรียนตั้งไว้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งจะนำผลการวิจัยไปพัฒนาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธได้ต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

ประเด็นที่ศึกษา	องค์ประกอบย่อย
1. ด้านการบริหารจัดการ	1.1 การกำหนดวิสัยทัศน์
	1.2 การพัฒนา บุคลากร
	1.3 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
	1.4 การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
2. ด้านการจัดการเรียนการสอน	2.1 การจัดทำแผนการจัดการประสบการณ์
	2.2 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน
	2.3 การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์
	2.4 การประเมินผล
3. ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต	3.1 กิจวัตรประจำวัน
	3.2 กิจกรรมทางศาสนา
	3.3 กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
4. ด้านกายภาพ	4.1 สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน
	4.2 สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน
	4.3 แหล่งเรียนรู้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถีใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต และด้านกายภาพ
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต และด้านกายภาพ

การกำหนดประชากรและตัวอย่างประชากร

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารและครูอนุบาลของโรงเรียนวิถิพุทธในภาคกลาง จำนวนทั้งสิ้น 8,239 คน จำแนกตาม 4 สังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร (กทม.) และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

2. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ ผู้บริหาร และครูอนุบาลของโรงเรียนวิถิพุทธในภาคกลาง ใน 4 สังกัด ได้แก่ รวมทั้งสิ้น 728 คน จำแนก เป็นผู้บริหาร จำนวน 353 คน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling)

3. ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยเพิ่มเติม คือ ผู้บริหารและครูอนุบาล โดยการตอบแบบสัมภาษณ์แบบสังเกต และแบบสำรวจ โดยผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยเพิ่มเติมสำหรับการเก็บข้อมูลด้วยการตอบแบบสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้เกณฑ์ คือ เลือกโรงเรียนที่ผู้บริหารตอบแบบสอบถามได้คะแนนสูงสุด 2 ลำดับ ในแต่ละสังกัด และเลือกครูอนุบาลเป็นผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมโดยให้ผู้บริหารเป็นผู้คัดเลือก จำแนกเป็นผู้บริหาร สังกัดละ 2 คน และครูอนุบาล สังกัดละ 2 คน รวมทั้งสิ้น 16 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตการณ์ และแบบสำรวจ มีจำนวนทั้งหมด 6 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 แบบสอบถามผู้บริหาร เรื่อง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถิพุทธ แบบสอบถามครอบคลุมประเด็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านกายภาพ มีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 40 ข้อ

ชุดที่ 2 แบบสอบถามครูอนุบาล เรื่อง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถิพุทธ แบบสอบถามครอบคลุมประเด็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ด้านกายภาพ มีลักษณะเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 52 ข้อ

ชุดที่ 3 แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร เรื่อง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถิพุทธ ประกอบด้วยประเด็นคำถามเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถิพุทธ มีลักษณะคำถามเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง

ชุดที่ 4 แบบสัมภาษณ์ครูอนุบาล เรื่อง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถิพุทธ ประกอบด้วยประเด็นคำถามเกี่ยวกับการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถิพุทธ มีลักษณะคำถามเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง

ชุดที่ 5 แบบสังเกตการจัดการเรียนการสอนของครู เป็นตารางจัดบันทึกการสังเกต ประกอบด้วย เวลาที่สังเกต กิจกรรมการเรียนการสอนที่สังเกต มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ เลือกตอบการปฏิบัติพบหรือไม่พบ

ชุดที่ 6 แบบสำรวจเอกสารและการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ เลือกตอบการปฏิบัติพบหรือไม่พบ

2. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ศึกษาหลักเกณฑ์ในการสร้างเครื่องมือวิจัย ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ จากตำรา เอกสาร บทความ สิ่งตีพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นโครงสร้างในการสร้างแบบสอบถามผู้บริหารและครูอนุบาลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธ แนวในการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูอนุบาลและแบบสำรวจเอกสารและการจัดสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ

2.2 กำหนดโครงสร้างเนื้อหาและข้อคำถามใน แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสำรวจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธ

2.3 สร้างแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และประเด็นการสังเกตตามข้อข่ายเนื้อหาในกรอบแนวการวิจัย

2.4 นำเครื่องมือเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) รวมถึงตรวจสอบความเหมาะสมของการใช้ โดยกำหนดเกณฑ์ความตรงเชิงเนื้อหาที่อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้นั้นต้องมีค่ามากกว่า 0.5 ขึ้นไป และผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข

2.5 นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขไปทดลองใช้กับผู้บริหารและครูอนุบาลของโรงเรียนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม จำนวน 2 ชุด ได้แก่ แบบสอบถามผู้บริหาร และแบบสอบถามครูอนุบาล เพื่อประมาณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient- α) โดยแบบสอบถามผู้บริหาร ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 และแบบสอบถามครูอนุบาล ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธ มีดังนี้

1. ผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถามการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธทางไปรษณีย์ไปยังโรงเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากร
2. ผู้วิจัยตรวจนับจำนวนแบบสอบถามการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธที่ได้รับกลับคืน สรุปจำนวนแบบสอบถามผู้บริหารได้รับคืนจำนวน 308 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 87.2 และแบบสอบถามครูอนุบาลได้รับคืนจำนวน 317 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 84.5
3. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสำรวจ โดยใช้เกณฑ์จากการตอบแบบสอบถามได้คะแนนสูงสุด 2 ลำดับของแต่ละสังกัด 1 โดยจำแนกเป็นผู้บริหารและครูอนุบาลสังกัดละ 1 คน รวมผู้บริหาร 8 คน ครูอนุบาล 8 คน รวมทั้งสิ้น 16 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัย เรื่องการนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหารและครูอนุบาล ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและนำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย \bar{X} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2. ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) พร้อมนำเสนอข้อมูลเชิงบรรยาย

3. ข้อมูลจากแบบสังเกตการจัดการเรียนการสอน ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปเรียบเรียง จัดหมวดหมู่และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการบรรยาย

4. ข้อมูลจากแบบสำรวจ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปเรียบเรียง จัดหมวดหมู่และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการบรรยาย

ผลการวิจัย

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธ ในด้านการบริหารจัดการ ด้านการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต และด้านกายภาพ ใน 4 สังกัด สรุปผลได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 ข้อมูลจากแบบสอบถามผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารทั้ง 4 สังกัด ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 54.5 มีอายุ 51 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 72.1 มีวุฒิการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 74.7 โดยจบการศึกษาจากสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 79.9 มีประสบการณ์ในการบริหารโรงเรียน 1- 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 35.1 ระยะเวลาในการบริหารงานโรงเรียนที่สังกัดอยู่ปัจจุบัน 1-3 ปี คิดเป็นร้อยละ 39.0 และมีประสบการณ์ในการเข้าอบรม สัมมนาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ คิดเป็นร้อยละ 72.4

1.2 ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 4 สังกัด เป็นเพศชาย 4 คน และเพศหญิง 4 คน โดยผู้บริหารเป็น ผู้อำนวยการโรงเรียน 4 คน และรองผู้อำนวยการ 4 คน ผู้บริหารจบการศึกษาระดับปริญญาโท จากสาขาบริหารการศึกษา 5 คน จากสาขาวิชาการศึกษามัธยมศึกษา 1 คน สาขาพัฒนศาสตร์จำนวน 1 คน และ ประกาศนียบัตรบริหารการศึกษาจำนวน 1 คน มีประสบการณ์ดำรงตำแหน่งผู้บริหาร 20 - 30 ปีขึ้นไปจำนวน 2 คน มีประสบการณ์ดำรงตำแหน่งผู้บริหาร 10 ปีขึ้นไปจำนวน 5 คนและมีประสบการณ์ดำรงตำแหน่งผู้บริหาร 4 ปีจำนวน 1 คน

1.3 ข้อมูลจากแบบสอบถามครูอนุบาล พบว่า ครูอนุบาลทั้ง 4 สังกัด ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 99.1 มีอายุระหว่าง 30-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.6 วุฒิการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 83.6 โดยจบการศึกษาจากสาขาวิชาการศึกษามัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 55.2 มีประสบการณ์ในการสอนระดับอนุบาล 1- 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.0 ครูอนุบาลส่วนใหญ่สอนในระดับอายุ 4-5 ปีคิดเป็นร้อยละ 45.5 และมีประสบการณ์ในการเข้าอบรม สัมมนาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ คิดเป็นร้อยละ 58.7

1.4 ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ครูอนุบาล พบว่า ครูอนุบาลทั้งหมดเป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 41 - 50 ปี จำนวน 2 คน อายุระหว่าง 31 - 40 ปี จำนวน 5 คน อายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 1 คน จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาการศึกษามัธยมศึกษาจำนวน 6 คน และสาขาการจัดการ จำนวน 2 คน มีประสบการณ์การสอนระดับอนุบาล 11 ปีขึ้นไป จำนวน 6 คน ประสบการณ์การสอนระดับอนุบาล

4-10 ปี จำนวน 2 คน ตามลำดับ

2. การจัดการศึกษาสำหรับเด็กอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธ มีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ผู้บริหารทั้ง 4 สังกัด มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกรายการ โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการปฏิบัติมากที่สุด คือ การพัฒนาบุคลากร รองลงมา คือ การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์ และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามลำดับ

ครูอนุบาลทั้ง 4 สังกัด พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกรายการ โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการปฏิบัติมากที่สุด คือ ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาบุคลากร และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามลำดับ

2) ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้บริหารทั้ง 4 สังกัด มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกรายการ โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการปฏิบัติมากที่สุด คือ การจัดบรรยากาศ ปฏิสัมพันธ์ รองลงมา คือ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน และ การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ ตามลำดับ

ครูอนุบาลทั้ง 4 สังกัด พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกรายการ โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการปฏิบัติมากที่สุด คือ การจัดบรรยากาศ ปฏิสัมพันธ์ รองลงมา คือ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ และ การประเมินผล ตามลำดับ

3) ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต พบว่า ครูอนุบาล ทั้ง 4 สังกัด มีการปฏิบัติในระดับมากทุกรายการ โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการปฏิบัติมากที่สุด คือ กิจกรรมประจำวัน รองลงมา คือ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และกิจกรรมทางศาสนา ตามลำดับ

4) ด้านกายภาพ พบว่าผู้บริหาร ทั้ง 4 สังกัด มีการปฏิบัติในระดับมากทุกรายการ โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการปฏิบัติมากที่สุด คือ สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนรองลงมา คือ สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนและด้านแหล่งเรียนรู้ตามลำดับ

ครูอนุบาลทั้ง 4 สังกัด พบว่า มีภาพรวมการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกรายการ โดยรายการที่มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการปฏิบัติมากที่สุด คือ สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน รองลงมา คือ สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ ตามลำดับ

3. แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยสรุปข้อมูลจำแนกตามด้าน ดังนี้

1) ด้านการบริหารจัดการ โรงเรียนควรวางแผนกำหนดหลักการ กำหนดวิสัยทัศน์ และเป้าหมายในการจัดการศึกษาที่ชัดเจน และต้องจัดทำอย่างเป็นระบบ มีการปรับปรุงแก้ไขเป็นระยะเพื่อให้เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กวัยอนุบาลอย่างสม่ำเสมอ ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับเด็กวัยอนุบาลเพื่อเป็น การปูรากฐานไปสู่ชั้นประถมศึกษา

ผู้บริหารต้องพัฒนาบุคลากรให้ตรงตามความปัญหาและความต้องการของโรงเรียน สร้างความตระหนักให้ครูเพื่อให้ครูเข้าใจในบทบาทของตนเองในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล ให้คำแนะนำกับครูได้ จัดอบรมที่ตอบสนองความต้องการของครู โดยมีการจัดอบรมทั้งภายในและภายนอก เพราะการจัดอบรมที่ตรงตามเป้าหมายและความต้องการเฉพาะของโรงเรียนจะเป็นการตอบสนองการพัฒนาครูที่เป็นระบบ ผู้บริหารต้องเข้าใจบทบาทของครูอนุบาล และครูต้องสนับสนุนนโยบายของผู้บริหาร

อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อให้ครูมีกำลังใจในการทำงานและสามารถต่อยอดนำไปสู่การปฏิบัติของครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูมีการช่วยเหลือครูด้วยกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร ครูมีการจัดสรรงบประมาณค่าใช้จ่ายในระดับชั้นอนุบาลอย่างชัดเจนและทั่วถึง การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนควรจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ผู้บริหารและครูอนุบาลควรมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ร่วมกัน เพื่อเป็นการวางแผนการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน และเหมาะสมกับเด็กวัยอนุบาล การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โรงเรียนจัดกิจกรรมร่วมกับผู้ปกครองวัดกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อจะตอบสนองเป้าหมายของโรงเรียน

2) ด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนควรจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมชัดเจน โดยกำหนดหลักการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการวิถีพุทธในทุกกิจกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้เด็ก กำหนดกิจกรรมที่มุ่งให้เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเอง ธรรมชาติ เรียนรู้กับธรรมชาติ และเรียนรู้วิถีชีวิตประจำวัน การจัดทำแผนการจัดประสบการณ์มีการวางแผนจัดทำในช่วงปิดภาคเรียน โดยกำหนดให้หัวหน้าฝ่ายอนุบาลเป็นผู้รับมอบหมายหน้าที่ในการตรวจสอบแผนการจัดประสบการณ์จากครูอนุบาลและปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาสาระให้ถูกและเหมาะสมกับวัย เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้อีกต่อไป

ผู้บริหารควรจัดอบรมครูในการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยการศึกษาดูงานจากโรงเรียนต้นแบบวิถีพุทธที่มีการจัดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมชัดเจน เพื่อเป็นตัวอย่างให้ครูรู้แล้วเข้าใจวิธีการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยบูรณาการวิถีพุทธ และควรมีนโยบายในการตรวจแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงแผนการจัดประสบการณ์ให้มีคุณภาพและเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กวัยอนุบาล

ครูอนุบาลควรจัดประสบการณ์เพื่อให้เด็กเรียนรู้ตัวเอง เรียนรู้กิจวัตรประจำวัน ฝึกให้เด็กสามารถปฏิบัติกิจวัตรให้กลายเป็นวิถีธรรมชาติที่เด็กต้องเรียนรู้ ในชีวิตประจำวันของตนเองช่วยเหลือ ดูแลตนเองได้ การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ ผู้บริหารมีการวางแผนนโยบายที่ชัดเจนการจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร ทั้งระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและครู ครูกับครูด้วยกัน ส่งผลให้เกิดความรักและความเข้าใจกัน และเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันส่งผลให้ทุกฝ่าย การประเมินผล ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายในการประเมินผลอย่างชัดเจน กำหนดระยะเวลาในการรายงานผลให้ผู้ปกครองทราบเป็นรายสัปดาห์ หรือรายเดือน เพื่อให้ผู้ปกครองทราบพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กอย่างละเอียดและสม่ำเสมอ

3) ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ครูอนุบาลควรจัดกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวันของเด็ก เพื่อพัฒนาชีวิตให้สัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวันทั่วไปของเด็ก เช่น นั่งสมาธิหน้าเสาธง นั่งสมาธิก่อนเรียน สวดมนต์ ฝึกวินัยให้เด็ก ฝึกให้เด็กช่วยเหลือตัวเอง มาถึงโรงเรียนจัดเก็บ กระเป๋า อุปกรณ์ของใช้ของตัวเองเข้าที่ รับผิดชอบหน้าที่ของตัวเอง มีการออกแบบ กิจวัตรประจำวัน กิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากมาจากวิถีชีวิตของเด็ก ออกแบบกิจกรรมให้เป็นวิถีชีวิตที่เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง เพื่อให้เด็กเกิดการ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น ตามหลักวิถีพุทธ กิจกรรมทางศาสนา ผู้บริหารควรจัดกิจกรรมโดยส่งเสริมการจัดกิจกรรมในวันสำคัญสำคัญทางศาสนาในระดับชั้นอนุบาลอย่างชัดเจนและทั่วถึง ผู้บริหารควรมีการจัดสรรงบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาลอย่างเหมาะสม ครูอนุบาลควรมีบทบาทในการออกแบบกิจกรรมร่วมกับครูในระดับชั้นอื่นๆ เพื่อให้เด็กวัยอนุบาลมีบทบาทในการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ผู้บริหารควรมีนโยบายในการจัดโครงการพัฒนา

คุณธรรมจริยธรรมในระดับวัยอนุบาล ด้วยโครงการคุณธรรมจริยธรรม หรือปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐานที่ง่ายและเหมาะสมกับเด็กวัยอนุบาล ผู้บริหารควรจัดสรรงบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมหรือโครงการสำหรับเด็กวัยอนุบาลอย่างทั่วถึง ครูอนุบาลควรมีบทบาทในการกำหนดโครงการคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล เพื่อให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

4) ด้านกายภาพ ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายในการจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้ชัดเจน สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ผู้บริหารควรมีการจัดสภาพแวดล้อม บริเวณโรงเรียน และอาคารเรียนสะอาด มีระเบียบเรียบร้อย มุ่งเน้นที่เป็นธรรมชาติตาม บริบทของโรงเรียน จัดสรรงบประมาณในการจัดพื้นที่ภายในโรงเรียนสำหรับเด็กวัยอนุบาลอย่างชัดเจนและทั่วถึง กำหนดนโยบายในการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่เหมาะสมสำหรับเด็กอนุบาลโดยเฉพาะ เปิดโอกาสให้เด็กวัยอนุบาลได้ใช้พื้นที่ต่างๆภายในบริเวณโรงเรียนในการทำกิจกรรมการเรียนรู้

ครูอนุบาลมีควรจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนที่เน้นธรรมชาติ มีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย เหมาะสำหรับการเรียนรู้ของเด็กวัยอนุบาล จัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายนอกห้องเรียนอย่างสม่ำเสมอ แหล่งเรียนรู้ ผู้บริหารและครูควรจัดแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กวัยอนุบาล เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้นอกห้องเรียน มีการจัดหาแหล่งเรียนรู้จากชุมชนใกล้เคียงและบริเวณโดยรอบโรงเรียน

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถิพุทธ ผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. การดำเนินตามวงจรบริหารงานคุณภาพที่เป็นระบบและต่อเนื่องนำไปสู่คุณภาพของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถิพุทธ

ผลการวิจัยโดยภาพรวมพบว่า ทุกสังกัดมีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถิพุทธได้ดี ในทุกด้าน ด้านการบริหารจัดการ พบว่า ผู้บริหารและครูอนุบาล ทั้ง 4 สังกัด มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เนื่องจากโรงเรียนมีนโยบายในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถิพุทธที่ชัดเจน โรงเรียนได้วางแผนกำหนดหลักการ การกำหนดวิสัยทัศน์ และเป้าหมายในการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณธรรม สอดคล้องแนวคิดการจัดการศึกษาวิถิพุทธ กระทรวงศึกษา

(2547) ที่ระบุว่าจัดการศึกษาอาศัยหลักไตรสิกขาเป็นแกนหลักในกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ใน 3 ด้าน คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และพัฒนาเด็กทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตราที่ 6 บัญญัติไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้คู่คุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ด้านการเรียนการสอนทั้ง 4 สังกัดมีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติในระดับมาก เนื่องต้นสังกัดมีการกำหนดการจัดการเรียนการสอนที่ชัดเจน โดยมีการกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กตามหลักไตรสิกขา ให้เด็กได้เรียนรู้ ศีล สมาธิและปัญญา หรือให้เด็กเรียนรู้ผ่านหลักคุณธรรมพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยมุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา

ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ผลการวิจัยพบว่าทั้ง 4 สังกัด มีการปฏิบัติระดับมาก เนื่องจากครู อนุบาลทุกท่านต้องจัดกิจกรรมพื้นฐานชีวิตเพื่อให้เป็นวิถีปฏิบัติในชีวิตของเด็ก ส่งเสริมกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวันของเด็ก เพื่อพัฒนาชีวิตให้สัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวันทั่วไปของเด็ก เช่น นั่งสมาธิหน้าเสาธง นั่งสมาธิก่อนเรียน สวดมนต์ ฝึกวินัยให้เด็ก ฝึกให้เด็กช่วยเหลือตัวเอง จัดเก็บกระเป๋า อุปกรณ์ของใช้ของ ตัวเองเข้าที่ รับผิดชอบหน้าที่ของตัวเอง ครูอนุบาลต้องมีการออกแบบกิจวัตรประจำวัน กิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากมาจากวิถีชีวิตของเด็ก ออกแบบให้เป็นวิถีชีวิตที่เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้น ในชีวิตจริง การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล สอดคล้องตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ที่มีการกำหนดคุณลักษณะด้านอันพึงประสงค์ ด้านอารมณ์ จิตใจ โดยกำหนดสภาพที่พึงประสงค์ คือ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เหมาะสมกับวัย และสอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2547) ที่ระบุความสำคัญของโรงเรียนวิถีพุทธโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจธรรมชาติและ ชีวิตที่แท้จริง ฝึกให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการใช้ชีวิตทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง โดยผ่านระบบการศึกษาที่เรียกว่า ไตรสิกขา ที่เป็นการพัฒนาการ ความประพฤติ จิตใจและ ปัญญา

ด้านกายภาพ ผลจากการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูอนุบาล ทั้ง 4 สังกัด มีการปฏิบัติระดับ มาก เนื่องจากการจัดสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกห้องเรียนส่งผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก สภาพแวดล้อม ภายในห้องเรียนมีความสะอาด เน้นการจัดห้องเรียนที่เป็นธรรมชาติที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ใน ชีวิตประจำวัน มีการจัดพื้นที่สำหรับเก็บของใช้ส่วนตัวสำหรับเด็กและครูอย่างเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน พื้นที่ สำหรับเก็บของใช้ส่วนตัวสำหรับเด็กจัดวางเพื่อให้เด็กสามารถเก็บของใช้ของตนเองได้อย่างเป็นระเบียบ มีการ จัดมุมประสบการณ์ให้เด็กได้เรียนรู้ เช่น มุมหนังสือ มุมบ้าน มุมสมาธิ ภายในบริเวณห้องเรียนมีพื้นที่สำหรับ ทำกิจกรรมได้อย่างเพียงพอต่อจำนวนเด็ก การจัดสภาพแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อกระตุ้น ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ ส่งเสริมให้มีความคิดอย่างอิสระ ส่งเสริมให้เกิดความคิด สร้างสรรค์ เนื่องจากสภาพแวดล้อมรอบตัวสามารถสร้างความรู้สึกรัก และสร้างแรงจูงใจให้เด็กอยากรู้ อยากเห็น ในการจัดสภาพแวดล้อมจำเป็นต้องคำนึงถึงพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นสำคัญ Click (2008) ได้ให้ ความหมายของการจัดสภาพแวดล้อมไว้ว่า การจัดสภาพแวดล้อม คือ การดำเนินการทางกายภาพ และทาง สังคมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กที่จะเกิดขึ้น โดยแบ่งเป็นสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน ห้องเรียนการจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ควรยึดหลักความสะอาด เน้นการจัดห้องเรียนที่เป็นธรรมชาติ ที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เด็กเกิดการพัฒนาและการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ในชีวิตประจำวันของเด็ก สภาพแวดล้อมภายในบริเวณ เน้นการจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติตามบริบทของ โรงเรียน ที่ บริเวณโรงเรียนและอาคารเรียนสะอาด มีระเบียบเรียบร้อย เน้นบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ ร่มรื่น มีพระพุทธรูปประจำโรงเรียน มีป้ายนิเทศ และป้ายคำสอนตามจุด มีการจัดแหล่งเรียนรู้ภายในบริเวณโรงเรียน ให้เด็กได้เรียนรู้ เช่น แปลงเกษตร สวนพฤกษศาสตร์ประจำโรงเรียน รวมทั้งมีการจัดหาแหล่งเรียนรู้จากชุมชน ใกล้เคียงและบริเวณโดยรอบโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2547) ได้กำหนด หลักการในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ ได้แก่ บรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย ใกล้ชิด กับธรรมชาติ ร่มรื่น ใกล้ชิดชุมชน สะอาด มีระเบียบ มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอเป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้ง ทางด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรม และสอดคล้องกับกรมวิชาการ (2540) ได้กล่าวถึงการ จัด สภาพแวดล้อมสำหรับเด็กวัยอนุบาล โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมภายใน

ห้องเรียนที่สะอาด สงบ และเอื้อต่อการการจัดกิจกรรม และการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ที่เน้นความสะอาดและความปลอดภัยของสื่อ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในโรงเรียน

2. การบริหารงานของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาเอกชนที่มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูอนุบาล พบว่าโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาเอกชนมีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติมากที่สุด สอดคล้องกับผลจากการสังเกตการจัดการเรียนการสอน พบว่าโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาเอกชน มีการจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากมีนโยบายการบูรณาการวิถีพุทธในการจัดประสบการณ์ที่ชัดเจน ต้นสังกัดหรือผู้เกี่ยวข้องมีการจัดอบรมหรือกำหนดแนวทางในการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์เพื่อให้ครูรู้และเข้าใจจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ที่เป็นปัจจุบันและมีการบูรณาการกิจกรรมวิถีพุทธที่ชัดเจน ในทุกสาระการเรียนรู้ เพื่อเป็นการกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กตามหลักไตรสิกขา ให้เด็กได้เรียนรู้ ศิล สมาธิและปัญญา หรือให้เด็กเรียนรู้ผ่านหลักคุณธรรมพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยมุ่งเน้นการพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) โรงเรียนต้องมีการส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเอง ชุมชน สังคม และเรียนรู้การอยู่กับธรรมชาติ เน้นวิถีธรรมชาติ บูรณาการวิถีพุทธเข้าไปกิจกรรมประจำวัน ครูอนุบาลต้องได้รับการนิเทศจากผู้บริหาร หรือศึกษานิเทศก์ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็ก โรงเรียนต้องมีนโยบายในการวางแผนจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร เพราะเป็นส่วนที่สำคัญมาก เนื่องจากครูอยู่ใกล้ชิดกับเด็ก และต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็ก ครูอนุบาลจะต้องมีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้ชี้แนะแนะนำ หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นได้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องอย่างเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมเด็กปฐมวัยด้วยการจัดสภาพแวดล้อมและส่งเสริมอย่างถูกวิธีจะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเด็กอย่างต่อเนื่อง การวางรากฐานที่ดีให้กับเด็กปฐมวัยจึงเท่ากับเป็นการเตรียมสร้างพลเมืองที่ดีมีคุณภาพให้กับประเทศชาติ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องพัฒนาและส่งเสริมจริยธรรมให้กับเด็กตั้งแต่แรกเริ่ม สอดคล้องกับ Decker and Decker (2005) กล่าวถึงการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยว่า โรงเรียนอนุบาลเป็นโรงเรียนที่เตรียมเด็กสู่สังคมในอนาคต การเรียนการสอนจะยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดโปรแกรมการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาล ควรตระหนักถึงภาระงานงานการจัดการศึกษาปฐมวัย เพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพ และได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้ ในองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการว่า การดำเนินงานด้านการบริหารงานบุคคล ผู้บริหารควรกำหนดบทบาทหน้าที่และคุณสมบัติของบุคลากร จัดหาบุคลากรให้ตรงกับภาระงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ และติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งให้คำแนะนำแก่บุคลากร จัดกิจกรรมเสริมแรง สร้างขวัญกำลังใจให้บุคลากร ในการดำเนินงานด้านการเงินและงบประมาณ ผู้บริหารควรวางแผนงบประมาณการใช้จ่ายล่วงหน้า จัดทำบัญชี รายรับ รายจ่าย มีขั้นตอนในการดำเนินงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ จัดลำดับความสำคัญของการใช้จ่าย โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าและมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการจัดการศึกษาของโรงเรียน

3. ความรู้ความเข้าใจในแนวทางการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธของผู้บริหารและครูก่อให้เกิดการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ

จากการสำรวจข้อมูลพบว่า ครูอนุบาลเคยเข้าอบรมสัมมนา คิดเป็นร้อยละ 58.7 และจาก

การสำรวจปัญหาพบว่าโรงเรียนมีปัญหาด้านการขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนาครูมากที่สุด จากการสัมภาษณ์ และสำรวจเอกสารพบว่า โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เป็นสังกัดเดียวที่ครูอนุบาลจัดทำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยบูรณาการวิถีพุทธ และมีการจัดอบรมครูอนุบาลในการจัดการเรียนการสอนวิถีพุทธ ดังนั้นโรงเรียนสังกัดอื่นๆ มีการอบรมครูอนุบาลตามที่ต้นสังกัดจัดอบรม ซึ่งครูอนุบาลจะไม่มีส่วนร่วมในการอบรมตามที่จัดไว้ โรงเรียนควรมีการจัดอบรมครูให้มีความรู้ความเข้าใจในการศึกษาสำหรับเด็กวัยอนุบาลของโรงเรียนวิถีพุทธอย่างสม่ำเสมอ โรงเรียนควรมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ครูอนุบาลเพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้ และเข้าใจหลักการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ นอกจากนี้โรงเรียนต้องจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาครูให้มีความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนวิถีพุทธ พัฒนาครูอนุบาลให้มีคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ช่วยบอก ช่วยสอน เป็นตัวอย่างที่ดีให้ผู้อื่น ควรมีการจัดการเรียนการสอนตามแนววิถีพุทธอย่างเป็นรูปธรรม ตามนโยบายการบูรณาการวิถีพุทธ ต้นสังกัดหรือผู้เกี่ยวข้อง ต้องมีการจัดอบรมหรือกำหนดแนวทางในการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ที่เป็นปัจจุบันและมีการบูรณาการกิจกรรมวิถีพุทธที่ชัดเจน การจัดอบรมเพื่อให้ความรู้ ให้ความรู้ เข้าใจ และสามารถจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ในทุกสาระการเรียนรู้ เพื่อเป็นการกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กตามหลักไตรสิกขา ครูอนุบาลต้องได้รับการนิเทศจากผู้บริหาร หรือศึกษานิเทศก์ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็กวัยอนุบาล สอดคล้องแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษา (2547) ที่ระบุว่า แนวทางการดำเนินการและการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธเบื้องต้นที่โรงเรียนนำไปปรับใช้ ประกอบด้วยการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ การดำเนินงานและขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ในขั้นตอนการเตรียมการ เป็นการเตรียมสิ่งที่จะทำให้การพัฒนาการจัดการศึกษาเป็นไปได้โดยสะดวกต้องคำนึงถึงการเตรียมการในด้านการเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน สถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรด้วย เพราะว่าครูและผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน

ข้อเสนอแนะในการนำงานวิจัยไปใช้

1. สำหรับผู้บริหาร

- 1.1 ผู้บริหารควรรู้และเข้าใจหลักการจัดการศึกษาวิถีพุทธ และการจัดการศึกษาปฐมวัย
- 1.2 ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาวิถีพุทธในระดับอนุบาล
- 1.3 ผู้บริหารต้องเป็นกัลยาณมิตรที่ดีกับครู ผู้ปกครอง และชุมชน และให้ชุมชนเข้ามามีส่วน

ร่วมในการจัดการศึกษาตามหลักบวร

2. สำหรับครูอนุบาล

- 2.1 ครูอนุบาลควรรู้และเข้าใจการจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธให้เข้าใจเพื่อการจัดการเรียนรู้วิถีพุทธให้เด็กวัยอนุบาลอย่างถูกต้อง
- 2.2 ครูอนุบาลควรมีความเข้าใจในการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยบูรณาการวิถีพุทธ
- 2.3 ครูอนุบาลควรสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมวิถีพุทธสำหรับเด็กวัยอนุบาลและเชื่อมโยงไปถึงระดับชั้นอื่นๆ
- 2.4 ครูอนุบาลต้องเป็นกัลยาณมิตรที่ดีกับผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิถีพุทธสำหรับเด็กวัยอนุบาล โดยนำข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้วิถีพุทธที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยอนุบาล และเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้กับโรงเรียนที่สนใจการจัดการเรียนรู้วิถีพุทธ
2. ควรมีการวิจัยในลักษณะการให้ความรู้แก่ครูอนุบาลในการจัดการเรียนรู้วิถีพุทธเพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสมกับเด็กวัยอนุบาล

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). *โรงเรียนวิถีพุทธ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- บุษบง ต้นติววงศ์ และศศิลักษณ์ ชัยนิกิจ. (2551). สนุทริยะสำหรับเด็กปฐมวัย. *วารสารครุศาสตร์*, 36(3), 70-85.
- วรรณิ แกมเกตุ. (2551). *วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชาการ, กรม. (2540). *คู่มือการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษาการบริหารระบบคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ.
- วีไล วิทย์ประเสริฐกุล. (2549). *การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต)*. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). *นโยบายและแผนการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย (0-5 ปี) พ.ศ. 2545 – 2549*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559*. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม. (2552). *คู่มือการดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2554). *โรงเรียนวิถีพุทธ*. สืบค้นจาก <http://www.vithebuddha.com/main.php>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). *สรุปผลที่สำคัญการสำรวจสภาวะทางสังคม วัฒนธรรม พ.ศ. 2554*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา
- ส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ, สำนักงาน. (2554). *แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 ด้านสิทธิเด็ก เพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ ฉบับผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร: ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ภาษาอังกฤษ

- Click, P. M. 2008. *Administration of Programs for Young Children*. New York : Thomson Delmar Learning
- Decker, C. A., and Decker, J. R., 2005. *Planning and Administering Early Childhood*. New Jersey : Merrill Publishing Company